

Over eenige nagelaten onuitgegeven geschriften van den raadpensionaris Van de Spiegel

<https://hdl.handle.net/1874/235036>

mm 11738

B. zj. ~~V~~ 23
Spiegel

OVER EENIGE
NAGELATEN ONUITGEGEVEN GESCHRIFTEN
VAN DEN
RAADPENSIONARIS VAN DE SPIEGEL.

De Hoogleeraar VREEDE deelt aan de Vergadering mede, dat hij, ter verwezenlijking van zijn plan om het laatste tijdperk der diplomatische Geschiedenis van de Nederlandsche Republiek te bewerken, door welwillende tusschenkomst den toegang tot de nagelaten papieren van den Raadpensionaris L. P. VAN DE SPIEGEL, op de meest onbekrompene wijze verkregen hebbende, reeds bij de eerste vlugtige beschouwing van dit Archief, zeer aangenaam verrast is geworden door het aantreffen van een aantal losse aanteekeningen en eigenhandige onuitgegeven Vertoogen van den edelen en ongelukkigen Staatsman. Hij mogt daaronder allerlei min of meer belangwekkende opmerkingen uit de veelzijdige wetenschap van den beroemden Eersten Minister, aanvankelijk van Zeeland, daarna van Holland ontdekken; zoowe

uit het gebied der Wijsbegeerte en Godgeleerdheid, als van oude en nieuwe Historie, van Natuur- en Algemeen Staatsregt, van Regeerkunde en Nederlandsch Staatsregt, alsmede van Staathuishoudkunde. Die geschriften zijn vóór en na 1795, den Raadpensionaris uit de pen gevloeid in die uren van verpoozing en van zelfstandig nadenken, welke VAN DE SPIEGEL op zijne dagelijksche bezigheden, al in den tijd zijner vestiging in het kleine en stille *Goes*, had weten uit te woekeren. Zonder moeite herkent men daarin den wijzen en vaderlandlievenden schrijver der *Historie van de Satisfactie* der stad *Goes* en van de *Schets der Regeerkunde, in betrekking tot hare oogmerken en middelen*, maar bovenal van de *Nadenking van een' Staatsman wegens zijn Ministerie in Holland*. Gelijk dit onwaarddeerbaar gedenkteeken van 's Mans onschuld, in den kerker uit het geheugen, zonder hulp van Staatsregisters en schier zonder boeken, door VAN DE SPIEGEL werd vervaardigd, zoo leest men niet zonder aandoening en ontroering, in den aanhef van een ongedrukte Proeve, getiteld: *Gedachten over de verlichting der achttiende Eeuw boven de voorgaande*, het volgend berigt:

„N. — Dit stuk, alleen tot tijdkorting in mijne gevangenis, en uit mijn geheugen opgesteld zijnde, zal degene in wiens handen het mogt komen te vallen, het oppervlakkige of het gebrekkige wel gelieven te verschoonen, dewijl ik hier niets bij mij heb dan mijne kleine zak-aanteekeningen, en nu en dan een leesboek: het is ook om die reden, dat ik buiten staat ben, de bijgebragte aanhalingen letterlijk te doen, of derzelve juiste plaats aan te wijzen; ik durve echter wel instaan voor de juistheid van den zin. Geschreven op de Voorpoorte in de maand November 1795, zijnde de tiende maand mijner gevangenis.

S.” —

Voor het overige vindt men in een' Bundel M. S. S.

1. Een *Vertoog over eene wet van Solon.*
2. *Loopende aantekeningen over stoffen, welke ik met der tijd wenschte uit te werken voor mijn eigen nut en vermaak.*
3. *Diverse loopende Collectanea over Burgerlijke Vrijheid en Regering, anno 1785.*
4. *Loopende gedachten over de gelijkheid der menschen.*
5. *Eenige loopende aanmerkingen over Logica en Rhetorica.*
6. *Consideratien over Geldleeningen in de Republiek voor buitenlandsche rekening, en Over den invloed der quantiteit van goud en zilver op den prijs der dingen* 1).
7. *Verzameling van losse materialen tot een Proeve over de zedelijke verpligting der menschen en de wetten der Natuur.*

Met hooge belangstelling neemt men eenige bladen in handen, *Over de hoedanigheden, welke een Regent of Minister, die in de groote zaken van een Land geplaatst is, behoort te bezitten.*

Het was in den loop van het jaar 1791, dat VAN DE SPIEGEL deze wenken aan den jeugdigen Staatsdienaar gaf 2), tot wien hij een begeleiden, niet minder lezenswaardigen brief rigtte. Het sprak van zelf, dat een Regent of Minister „een godsdienstig, eerlijk, regtvaardig en matig man behoort te zijn.” Maar behalve die deugden van den mensch en burger, eischte de Raadpensionaris in den Staatsman vier onmisbare hoedanighe-

1) In dit *Vertoog* is veel van het werk van ADAM SMITH (*Wealth of Nations*) gebruik gemaakt.

2) Aan wien met name, blijkt niet.

den: 1 *orde*, 2 *standvastigheid*, 3 *omzigtigheid*, 4 *werkzaamheid*. „Tot de orde,” zeide hij, „breng ik vooreerst *orde in zijnen tijd*. Hij behoort zich, zooveel mogelijk te gewennen aan een vaste verdeling van zijn' tijd. De uren van zijn opstaan, zijn maaltijd, zijn naar bed gaan, zijne uitspanningen, behooren geregeld te zijn, en zijn gansche leeftijd moet gelijk de beweging van een horologie zijn. In het begin schijnt dit een slavernij, maar naderhand behaagt men zich in die gewoonte, want niets geeft ons zooveel gemak als een vaste regel van orde. Ten tweede, moet hij ook orde hebben *in zijne papieren*. Wanneer men zoeken moet, verliest men tijd en geduld, en dikwijls ontbeert men daardoor, hetgene ons het meest te stude zou kunnen komen; maar hij moet niet minder *orde in 't hoofd* hebben, dat is, een zekere methode van de zaken in te zien, van alle zijden te examineren, en een zekere rangschikking zijner denkbeelden, zoowel in de bevattings als in de voorstelling; — doch dit wordt, merkte hij aan, meer door de ondervinding verkregen, dan door regels geleerd.” Hij beval echter zeer het lezen van voortreffelijke geschriften, in 't bijzonder der Oudheid, en bepaaldelijk der oratiën van CICERO aan, „waarin zulk een verwonderlijke orde en samenhang van denkbeelden gevonden wordt, niettegenstaande de menigte van gezigtspunten.”

Maar ten laatste — met opzigt tot de orde, wilde VAN DE SPIEGEL vooral hebben gelet op *orde in het werk*. „De eerste regel — dus gaat hij voort, — is, *te zorgen dat men niet overkropt worde van werk* 1), en hoezeer

1) Hoe de Raadpensionaris zou geoordeeld hebben over het wanbestuur der hedendaagsche Centralisatie, die één enkel Hoofd van een ministerieel Departement met 2 à 3 honderd brieven dagelijks overstelpt!

sommige posten zóó zwaar zijn, dat men niet altoos meester is, om het werk geregeld op malkander te doen volgen, kan men echter daartoe veel contribuieren, door het in acht nemen van de volgende praecautien: *a.* Hij moet zich *niets meerder* op den hals halen, dan 't gene *zijn post waarlijk regardeert*. Een ieder behoort in zijn kring te werken, en met alles te willen omvatten, maakt men zich kwalijk gezien bij anderen, vermeerdert zijne verantwoordelijkheid, en berooft zich zelve van den tijd tot eigen werk benoodigd. *b.* *Geen meerder omslag* te maken over een zaak, dan volstrekt vereischt wordt. De kortste weg is gemeenlijk de beste, althans zeker de spaarzaamste. *c.* Het *onaangenaamste* werk eerst afdoen; omdat men anders gevaar loopt, van het ongedaan te laten door continueel te verschuiven. *d.* Geen werk dat *heden* kan afgedaan worden, uit te stellen tot morgen; omdat men nooit vooruit kan zien, welke beletselen de dag van morgen zal medebrengen. De Fransche Staatsminister *Comte de VERGENNES* door iemand gevraagd zijnde, hoe hij, die zooveel arbeidde, des nachts een gerusten slaap kon hebben, antwoordde: „C'est que je ne me couche, qu'après avoir mis ordre à tout, et que j'ai ma conscience en paix.”

e. Maar ééne zaak te gelijk te doen, en al zijne opletendheid aan die zaak alleen te besteden, is een der beste middelen om veel werk af te doen. Zoo had *JOHAN DE WITT* eens verklaard, dat zijn geheele kunst bestond in „*maar één ding te gelijk te doen*. Heb ik, zeide hij, eenige dépêches te doen, ik denk om niets anders tot dat zij af zijn, en zijn het huiselijke affaires, die mijn aandacht verdienen, ik geef er mij ook geheel aan over.”

f. Niets *in persoon* te doen, 't welk een ander even zoo wel als hij verrigten kan. Één mensch alleen, er-

kende zelfs een VAN DE SPIEGEL, kan met de grootste vlugheid en aanhoudendsten arbeid, niet alles in persoon doen; maar gelijk in alle menschelijke bezigheden, de hebbelijkheid een zeker coup d'oeil geeft, zoo is het ook in de bezigheden van Staat. Een Minister moet discerner wat hij zelf *kan*, en *behoort* te doen, en wat hij aan een ander mag overgeven. Sommige zaken zijn van dien aard, dat een Minister verplicht is, deze in persoon te behandelen, en dan behoort hij niemand anders aan zijn werk te associëren, dan de drie Secretarissen, op wier getrouwheid en discretie Paus GANGANELLI zeide zich alleen te kunnen verlaten, namelijk, de drie voorste vingers van zijn regterhand.

g. Een man van groote affaires — dus besloot VAN DE SPIEGEL de Afdeeling *orde*, — moet veel menschen spreken, en dit is vooral noodig in eene Republiek, waar geen orakels, noch magtspreuken, maar overtuiging te pas komt; — maar hij moet niemand permitteren, hem meerder tijd af te nemen ¹⁾, dan noodig is, tot het verhandelen van de zaak, die het onderwerp der conferentie uitmaakt, en dikwijls is die tijd te verkorten, met een Memorie te vragen van 't geen iemand heeft voor te dragen.

Tot het tweede vereischte, de *standvastigheid* of *fermetéit* overgaande, verklaarde de Raadpensionaris, dat zij insgelijks is „een hoofdhoedanigheid van een Man in groote zaken geplaatst, doch wel onderscheiden van kopigheid of opiniatreteit. De eerste wordt bestuurd door een redelijken, de andere door een grilligen wil; de eerste neemt tijd, plaats en omstandigheden in acht, de

1) WILLEM V weet men, verbeuzelde veel tijd aan eindelooze audientien.

andere werkt altoos tegen den stroom." — De standvastigheid, welke VAN DE SPIEGEL beoogde, was die, volgens welke „een Regent of Minister zich vaste grondbeginselfen en regels voorschrijft, waarop zijn gedrag, zijn woorden en daden altoos steunen. Geene *complaisance* — een aangename hoedanigheid in de zamenleving, maar die men nooit mag oefenen" ten koste van zijn pligt. Niets is gemakkelijker in de wereld, dan den naam van een *goed man* te verkrijgen; maar een goed man is niet altoos de nuttigste man. NECKER zegt zeer wel ergens in zijne geschriften, „dat hij dagelijks occasie heeft, zich te laten bedanken ten koste van den Koning."

De fermiteit is bovendien van een groot gemak; want, wanneer een Minister of Regent bekend staat „voor een man die vasthoudt aan zijne principes, is hij veel minder blootgesteld aan lastige en onredelijke verzoeken," — Nog een ander gevolg van de fermiteit is, merkt de Raadpensionaris aan, „dat men zich niet moet laten dirigeren door de *publieke opinie*. Evenwel, zoo vervolgt hij, ik wil niet, dat een Regent of Minister onverschillig zij aan het *qu'en dira-t-on?* Integendeel, hij moet daar zorgvuldiger op letten dan een particulier; want zoodra zijn reputatie bevlekt is, kan hij met al zijn bekwaamheid niet vorderen, omdat de source zijner handelingen verdacht is. Maar het oordeel van het publiek mag hem voorzigtigheid en beleid inspireren, terwijl hij nochtans, als de zaak het vereischt, zijne grondbeginselfen onbeschroomd moet durven voorstellen, en deze nooit verloochenen, zoo weinig in de gevallen, waar een *civium ardor prava jubentium*, als waar een *vultus instantis Tyranni* hem bedreigt.

Een derde voorname hoedanigheid is de *omzigtigheid*, of voorzigtigheid, welke men wel onderscheiden moet

van *finesse*. „*L'homme faux* (was een maxime van een bekend Staatsminister) *paye de mine et de discours : prenez y garde ; l'homme vrai est modeste, et paye de conduite.*” Wanneer de menschen merken, dat zij te doen hebben met iemand die fijner is dan zij zelve, vertrouwen zij hem niet. De les van het Evangelie is voortreffelijk: *zijt opregt* (of eenvoudig) *als de duiven en voorzigtig als de slangen*. De eenvoudige opregtheid zonder voorzigtigheid, zoude ons zoo weinig in de wereld doen slagen, als de voorzigtigheid zonder opregtheid. Een Regent of Minister kan niet te oplettend zijn op zijn gedrag en houding: hij moet nooit vergeten, dat hij een publiek persoon is, aan wiens uiterlijke bedrijven altoos een meerder gevolg wordt toegeschreven dan aan die van een ander, en dat hij altoos omringd is van menschen die hem observeren uit verschillende inzigten. Die oplettendheid moet zich zelfs uitstrekken over zijne huisgenooten, en de menschen met welke hij omgaat, en nooit behoort hij aan de vriendschap of maagschap te permitteren, zijne meesters te worden. De Kanselier BACON, een groot en een eerlijk man, verloor zijn post en reputatie, omdat hij te veel zwakheid gehad had voor huisgenooten en vrienden ¹⁾, die op zijnen naam deden 't geen hij zelf verfoeide.

De voorzigtigheid in handelingen, moet met die in woorden gepaard gaan. „Men moet, raadt VAN DE SPIEGEL, niet altoos zeggen hetgeen men denkt, maar een eerlijk man moet altoos denken zoo als hij spreekt.”

Heeft een Staatsman het voorregt het temperament van een *effenbaar humeur* te bezitten, „niet ligt ter neder-

1) Voeg er uit lateren tijd, de zaak van Lord MELVILLE (DUNDAS), en het regtsgeeding van J. B. TESTE te Parijs, bij.

geslagen te zijn door tegenkating en ongelukkige uitkomsten, zich niet te verstoren over wezenlijk of ingebeeld ongelijk, dan is hij gelukkig in het midden der beslommering; maar die gesteldheid hangt mogelijk ruim zooveel van het ligchaam af als van den geest, en al het vermogen dat wij door de kunst kunnen oefenen, is onze gevoeligheid niet naar buiten te laten blijken; maar te willen beletten, dat men inwendig gevoelig zij, is zoo onmogelijk, als dat men iemand die een chirurgicale operatie ondergaat, zou willen beduiden, dat hij geen pijn moet hebben: hij kan het krijten inhouden door geweld op zich zelf, maar de pijn knelt daarom niet minder.

Tot de omzigtigheid behoort vooral ook menschenkennis: dat is, de kunst om te doorzien, wat er zit in de menschen die ons omringen, en ieder te gebruiken in het vak, waartoe hij bekwaam is. Gelijk een timmerman geen boor gebruikt waar hij een schaaft noodig heeft, of een zaag in plaats van een beitel, moet men ook de menschen (ambtenaren) niet employeren in zaken, die vreemd zijn aan hun temperament of bekwaamheid.

Ten slotte de *werkzaamheid, assidueit, applicatie, oefening*, of hoe men het noemen wil, is in een Regent of Minister, „een zeer noodzakelijk vereischte. Het is waar 't geen Mably zegt: „*l'expérience ne fait pas un grand homme d'un homme né avec des talens médiocres;*” maar 't is ook waar, dat de groote talenten al dikwijls groote zaken bederven, omdat ze er te los overheen loopen. Hoedanig, vervolgt VAN DE SPIEGEL, de werkzaamheid moet aangelegd worden, is mijn oogmerk niet uit te breiden: een ieder werkt op zijne wijze: het is genoeg aan te merken, dat men aan iedere zaak zooveel arbeid

moet geven als zij noodig heeft, en niet meer; dat het werk van een' Staatsman ook anders moet ingerigt zijn dan dat van een Geleerde, en eindelijk, dat de Staatsman meer met het hoofd moet werken, dan met de pen. De tijd dien hij voor de *meditatie* kan uitkoopen, is hem de dierbaarste. In die onwaardeerbare oogenblikken loopt hij met zijne gedachten vooruit in het toekomstige: hij praepareert zijne maatregelen naar de omstandigheden die plaats kunnen hebben, om wanneer ze dadelijk (werkelijk) gebeuren, niet in verlegenheid te moeten vragen, „*wat zullen wij nu doen?*” Hij houdt zich bezig met nuttige ontwerpen ter bevordering der zaken aan zijne zorg toevertrouwd; hij onderzoekt zich zelf, en tracht zijne fouten te corrigeren: — dit alles gaat met de pen in de hand; hij moet zich nooit schamen een vlugtige *idée* op te schrijven: naderhand werkt hij die uit, of verwerpt ze na beter inzien. Eene herziening van zulke, schoon de oppervlakkigste, invallen brengt ons dikwijls tot ontwerpen die van wezenlijke nuttigheid zijn.”

Na deze bijdrage, die den van liefde tot het Vaderland en het algemeen welzijn gloeienden Eersten Minister van Holland tot 1795, in zijne hooge waarde naar het leven teekent, staat de Hoogleeraar VREDE nog bij enkele proeven uit de overige onuitgegeven geschriften van VAN DE SPIEGEL stil, in 't bijzonder bij die uit het vertoog over de wet van *Solon*, naar luid van welke, in tijden van oproerige bewegingen, ieder burger van Athene zich bij de eene of de andere Staatspartij moest voegen, zonder onzijdig te mogen blijven, op straf van eerloosheid, verbanning en verbeurte zijner goederen; en eindelijk, bij die uit de *Gedachten over de Verlichting der XVIII. Eeuw*. Indien de bijval der Sectie hem daartoe

aanmoedigt, verklaart hij een' Bundel van die nagelaten losse geschriften van gemengden inhoud ter perse te zullen leggen, opdat de lessen van Regeerkunde daarin vervat, ook thans nog of door de nakomelingschap betracht kunnen worden.
